

สร้างสุข

ต่อลมหายใจป่าสมุนไพรรไทย

ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ยาสมุนไพรรไทย กลับมาเป็นที่พูดถึงกันอย่างแพร่หลาย และได้รับการยอมรับมากขึ้น จากสมาคมแพทย์ทั้งแผนไทยและแผนตะวันตก ท่ามกลางยุคที่เคมีสกัดทำซ้ำเป็นยา เริ่มส่งผลในการทำลายสุขภาพของคนไข้ในระยะยาว สมุนไพรรไทยจึงเข้ามาเป็นคำตอบให้กับการรักษา และวงการแพทย์ ไม่ใช่แค่ในประเทศไทย แต่ยังได้รับการยอมรับไปไกลถึงในต่างแดนด้วย

ผู้บริโภคในบ้านเราจำนวนมากไม่ยอม ทุ่มเงินเพื่อการรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบัน และหันไปศึกษาเรื่องประโยชน์ของสมุนไพรรไทยอย่างจริงจัง มีการตั้งโรงงานผลิตยาสมุนไพรร มีนักวิชาการ และแพทย์ รวมถึงเภสัชกรมากมายเข้ามาทำการสำรวจ และวิจัยยาที่ทำจากสมุนไพรรซึ่งในวันนี้ ก็สามารถหาซื้อได้สะดวก เรียกได้ว่า ตลาดของสมุนไพรรไทยนั้นกว้างไกลออกไปมาก

แต่ท่ามกลางความนิยม และประโยชน์ที่มากมาย ที่สมุนไพรรให้กับมนุษย์นั้น หลายๆ คนลืมนึกไปว่า สมุนไพรร คือ พืชที่ขึ้นมาตามธรรมชาติ คนมากมายเดินหน้าเข้าหาป่า ตามหาสมุนไพรรที่วัด ที่ว่ารักษาโรคได้หายขาด และเก็บเกี่ยวมาทำยา ตามกระแสการบริโภค และตามกระแสทุนนิยม ทำให้ผืนป่าสมุนไพรรโบราณถูกกระแสนี้พัดพาไป และปฏิเสธไม่ได้ว่า ในบางพื้นที่ พืชสมุนไพรรไทยแทบจะไม่มีเหลือแล้ว

กรณีศึกษาที่น่าสนใจเกิดขึ้นที่บ้านเชียงเหียน ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผืนป่าสมุนไพรรแห่งสุดท้ายของชุมชน ที่ถูกกระแสทุนนิยมพัดพาไปจนเกือบจะสูญสิ้น หากแต่ยังโชคดีที่ลมหายใจสุดท้ายของผืนป่าแห่งนี้ได้ถูกต่อให้ยาวออกไปจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านและนักวิชาการที่เล็งเห็นความสำคัญของสมุนไพรรไทย

ดร. อุษา กลิ่นหอม อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ลงพื้นที่สำรวจผืนป่าแล้วพบว่าที่นี่มีหมอยาสมุนไพรรพื้นบ้านกว่า 20 คน และผู้ค้าสมุนไพรรในพื้นที่กว่า 100 ครอบครัว มีตำรับยาสมุนไพรรที่ใช้ในการรักษาโรค 17 ตำรับ พืชสมุนไพรร 160 ชนิด และมีพืชสมุนไพรรสูญหายแล้ว 75 ชนิด และอีกหลายชนิดใกล้สูญพันธุ์

อาจารย์อุษา จึงได้ปรึกษากับ พ่อบุรี ชัดยวงศ์ หมอพื้นบ้าน และจัดทำโครงการปลูกป่าสมุนไพรรขึ้น โดยมีนักวิชาการจากสถาบันวิจัยวลัยรุกเวช ชาวบ้าน และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. ผ่านแผนงานพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และแผนงานสร้างเสริมระบบสุขภาพชุมชนช่วยกันผลักดันโครงการนี้ โดยทุกฝ่ายได้ร่วมมือทดลองปลูกป่าสมุนไพรรบนพื้นที่ของวัดป่าประชาสงเคราะห์กว่า 30 ไร่

โดยรวบรวมความรู้และปลูกพืชสมุนไพรรที่ใช้ในการรักษาโรค และจำหน่ายตามตำรับพื้นบ้าน 17 ตำรับ มีสมุนไพรรมากถึง 57 ชนิด เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ตามวิถีวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงการฟื้นฟูป่าสมุนไพรรพื้นบ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

รศ.ดร.โรจน์ชัย ศักตราหา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยวลัยรุกเวช อธิบายหลักสำคัญในการปลูกป่าสมุนไพรรว่า ต้องคำนึงถึง 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1.ภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของป่า 2.ความพอดีของสภาพดิน น้ำ อากาศ อาหาร เพื่อให้สมุนไพรรเจริญเติบโต 3.ปริมาณของพื้นที่ในบรรจุความหลากหลายของสมุนไพรร 4.บทบาทและประโยชน์ของสมุนไพรรต่อพื้นที่ที่ปลูก ต้องไม่หวังผลการเป็นยาสมุนไพรรเพียงอย่างเดียว และ 5.การเก็บเกี่ยวมาใช้ประโยชน์ของสมุนไพรร โดยต้องพิจารณาตามความจำเป็น ความเหมาะสม และความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า โดยต้องไม่อิงกับความต้องการของตลาดมากเกินไป

ทั้งนี้ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว และติดตามผลงานของโครงการอาจกินเวลายาวนานถึง 5-15 ปี เพื่อเป็นการสร้างสมดุลของระบบนิเวศไปด้วย ในขณะที่เดียวกัน ชาวบ้านเองก็ต้องตระหนักว่าในการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรรทุกครั้ง จะต้องมีการปลูกทดแทน

แม้จะยังไม่เห็นผลลัพธ์เชิงนิเวศวิทยา แต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นก็เป็นการสะท้อนความรับผิดชอบในระดับชุมชน เป็นการยกระดับความคิด และเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ และจะเป็นโครงการนำร่องสำหรับหมู่บ้าน หรือตำบลอื่นๆ ในสภาวะใกล้เคียงให้รู้จักปรับตัว และนำวิธีการในการอนุรักษ์พันธุ์พืชโบราณ เพื่อให้ต้นไม้เหล่านี้ได้อยู่คู่ผืนป่า และวงการการแพทย์แผนไทยของเราต่อไป

